

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال دوم، شماره پیاپی ۵، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۲

تاریخ دریافت: ۹۰/۸/۸ تاریخ پذیرش: ۹۱/۲/۲

صص ۲۵-۵۲

مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه اجتماعی بر احساس ناامنی زنان با کاربرد ایموس گرافیک (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان)

زنده یاد رسول ربانی، استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان
محمد عباس‌زاده، دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز*
بتول محمود مولایی کرمانی، کارشناس ارشد مطالعات زنان
سید رضا اسلامی بناب، کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

چکیده

احساس ناامنی به معنی احساس خطر و تهدیدی است که فرد همواره در دوره‌های مختلف زندگی ممکن است با خود داشته باشد. این احساس، به ویژه در مورد زنان به علت شرایط ویژه جسمی بیشتر صدق می‌کند. هدف اساسی پژوهش حاضر، تعیین رابطه بین سرمایه اجتماعی (اعتماد نهادی، اعتماد بین شخصی و مشارکت اجتماعی) و احساس ناامنی اجتماعی است. برای نیل به آن به لحاظ نظری از دیدگاه‌های گیدنز، کوئن، فوکویاما، پاتنام، ... استفاده شده است. روش تحقیق، پیمایشی و جامعه آماری پژوهش حاضر در برگیرنده دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان به تعداد ۹۶۷۵ نفر بوده است که از این تعداد، ۳۷۰ نفر بر اساس فرمول کوکران و به شیوه نمونه‌گیری تصادفی مطابق انتخاب شده‌اند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، اطلاعات لازم به وسیله نرم افزارهای Amos18 و spss تجزیه و تحلیل شده است. برای آزمون فرضیات نیز به تناسب سطح متغیرها، از آزمون‌های تحلیل مسیر و تحلیل رگرسیون استفاده شده است. بر اساس نتایج تحقیق، رابطه بین سرمایه اجتماعی با احساس ناامنی معکوس و شدت همبستگی بین این دو در حد بالایی (۰/۷۴) بوده است. همچنین، نتایج تحلیل مسیر انجام یافته نشان می‌دهد که توان متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته ۵۵ درصد بوده و در این میان، متغیرهای اعتماد، رابطه اجتماعی، هنجار و شبکه اجتماعی بر احساس ناامنی اجتماعی تأثیرگذار بوده‌اند.

واژه‌های کلیدی: ایموس گرافیک (Amos Graphics)، معادلات ساختاری، احساس ناامنی، سرمایه اجتماعی، زنان، دانشگاه

اصفهان

مقدمه

جامعه از افرادی تشکیل می‌شود که برای ارضای نیازهایشان با هم روابط اجتماعی دارند. به این ترتیب، «هدف» انسان‌ها، ارضای نیاز است و روابط اجتماعی، «وسیله». از اینجاست که دانشمندان به روابط اجتماعی به منزله یک واقعیت مهم و مستقل می‌نگرند و آن را در قالب رشته خاصی به نام جامعه‌شناسی بررسی می‌کنند (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۷۳). انسان‌ها به طور ذاتی در تعامل و تقابل با دیگران، نیازهای خود را برطرف ساخته، گذران امور می‌کنند. آثار این کنش‌های متقابل و نقش آنها تا حدی است که حذف آن، زندگی را غیر ممکن می‌سازد. برخی از این کنش‌ها، در برگیرنده مفاهیمی، همچون اعتماد، هنجارها، پیوندهای دوستی و خانوادگی، همبستگی، وفاق، مشارکت و امنیت اجتماعی میان اعضای یک گروه یا یک جامعه است (قدیمی، ۱۳۸۶: ۳۲۸). بی تردید، لازمه حیات و شکوفایی مطلوب یک جامعه در حال گذار مانند ایران، رشد و شکوفایی جوانان و به ویژه دانشجویان آن جامعه است. در کشور ما سال‌هاست که بحث جوانان و مسائل مربوط به آنان در مقاطع زمانی مختلف از سوی افراد و سازمان‌های مختلف مطرح می‌شود و همیشه مانند همه امور، در ادامه کار عقیم می‌ماند. آمارهای نگران‌کننده طلاق، سرقت، خودکشی، مصرف مواد مخدر و مواردی مانند آن، همگی نشانه‌ای از آینده مبهم و تاریک جامعه است. در مواجهه با این منظومه، وجود طیفی از مشکلات، احساس ناامنی و گسست یا کاهش سطح روابط اجتماعی به عنوان یکی از مسائل حاد و اساسی در این زمینه است؛ همان‌طور که گیدنز نیاز به امنیت وجودی را نیازی اساسی در انسان می‌داند (کوهن، ۱۳۷۹: ۴۳۴). احساس ناامنی سرچشمه بسیاری از گرفتاری‌ها و نابسامانی‌هاست و نارضایتی عمومی و سایر ناهنجاری‌های پدید آمده اجتماعی به نوعی با احساس ناامنی اجتماعی در ارتباط است. امروزه

بیش از همه، ضرورت طراحی جامعه‌ای امن بر پایه‌های روابط و مناسبات سازگار، جز در سایه باور به این اصل که «امنیت» رفیع‌ترین ارزش یک جامعه است، ممکن نیست.

امنیت دارای دو بعد ذهنی و عینی است. از بعد عینی، امنیت اجتماعی به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمن برای افراد جامعه است. و از بعد ذهنی، امنیت به معنای احساس امنیت است. بر این اساس، امنیت ارتباط مستقیمی با ذهنیت و ادراک مردم دارد. اگر مردم جامعه‌ای احساس کنند که پدیده امنیت اجتماعی کمرنگ شده و یا کاهش یافته است، ممکن است در مرحله اول آن را فقط به عنوان یک واقعیت ذهنی تلقی کنند. این امر در مرحله بعد و به نحو ناخود آگاه به عنوان پدیده‌ای بیرونی تجلی خواهد یافت. بنابراین، در چنین وضعیتی، تنها با نظارت بیرونی و قیود درونی نمی‌توان میزان اعتماد و امنیت خاطر را به جایگاه اصلی و اولیه آن باز گرداند. در اینجا نداشتن یا ضعیف دانستن امنیت، در وهله اول تحت عنوان یک احساس تلقی شده، اما در مرحله حادثر به شکل واقعیت یا پدیده‌ای اجتماعی بروز می‌کند که در این مرحله به یک معضل و آسیب اجتماعی تبدیل می‌شود. حتی هنگامی که معتقد باشیم احساس ناامنی با واقعیت پدیده امنیت تطابق ندارد، اعتقاد عمومی و احساس اجتماعی در این زمینه باعث می‌شود تا جامعه هزینه‌های زیاد و بهای سنگینی را برای برقراری امنیت متحمل شود تا بتواند به سطح قابل قبولی از امنیت خاطر دست یابد (ربانی، ۱۳۸۶: ۲).

واقعیت این است که امروزه اکثر مردم بیشتر از ناحیه نگرانی‌های مرتبط با زندگی روزمره احساس ناامنی می‌کنند تا از ترس وقوع یک فاجعه جهانی. امنیت شغلی، امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت از بابت سلامت، امنیت عاطفی، امنیت زیست - محیطی، ایمنی از جرایم و جنایات و بسیاری ناامنی‌های دیگر، نگرانی‌هایی هستند

در لغت به معنای "نداشتن دلهره و دغدغه" است. بنابراین، معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین و ضامن است. در واقع، امنیت؛ یعنی رفع خطر و استفاده بهینه از فرصت. بنابراین، باید چنین نتیجه گرفت که امنیت منوط به رهایی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (ساروخانی و نوید نیا، ۱۳۸۵: ۸۸). به این ترتیب، امنیت شامل دو وجه است: در وجهی تحقق امنیت در گرو "نبود خطر" است و در وجهی دیگر "کسب فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها".

امنیت دارای ابعاد ذهنی و عینی و روانی است. امنیت از بعد ذهنی با ذهنیت و ادراک مردم و دولت از آسیب‌پذیری و تهدیدات امنیتی ارتباط مستقیم دارد. تعریف مفهومی امنیت، ابعاد و سطوح امنیت و تمایز آنها با یکدیگر را شامل می‌شود. بدین ترتیب، امنیت شخصی شهروندان، محصول و برآیند امنیت در مال، جان، فکر و عاطفه آنهاست و طبعاً هر چه توانایی و انسجام شخصیتی افراد در این چهار بعد بیشتر باشد، از امنیت و آسایش بیشتری برخوردار خواهند بود. لذا توانایی و انسجام شخصی شانس بقای افراد را در مقابله با تهدیدهای درون و برون شخصیتی آنان افزایش می‌دهد (اسلامی بناب، ۱۳۸۸: ۵۸).

ماکس وبر^۱ امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اصلی‌اش تحت شرایط تغییر و تمهیدات واقعی و محتمل تعریف می‌کند. وی معتقد است نظریه امنیت اجتماعی بر موقعیت‌های جمعی در مقیاس بزرگ، مانند هویت‌های مذهبی و هویت‌های قومی متمرکز است که کارایی و وظایفی مستقل از دولت دارند. وبر هویت را به عنوان مفهوم صریح امنیت اجتماعی قلمداد نموده، معتقد است زمانی امنیت

که در زمینه امنیت انسانی در سراسر جهان به ظهور می‌رسند (اسلامی بناب، ۱۳۸۸: ۷۱). اگر چه امنیت اجتماعی، تمامی زوایا و سطوح زندگی را تحت تأثیر قرار داده و به عنوان یکی از نیازهای اساسی بشری مطرح است، اما همان‌گونه که مازلو اشاره می‌کند، نیاز به امنیت در رتبه دوم نیازهای ضروری قرار دارد و خود نیز تحت تأثیر متقابل بسیاری از عوامل اجتماعی قرار می‌گیرد که از میان آنها می‌توان به نقش سرمایه اجتماعی در ابعاد اعتماد، روابط، هنجارها، شبکه و مشارکت اجتماعی اشاره نمود، زیرا در کنار مفاهیم مهم نظام اجتماعی، سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین شاخصه‌های رشد و توسعه در هر جامعه‌ای مطرح است (ازکیا و همکاران، ۱۳۷۹: ۲۵۳).

در اینجا به فراخور موضوع می‌توان گفت که دانشجویان (دختران) هم به عنوان بخشی از جامعه نیاز دارند که به لحاظ شغلی، جانی، فکری و مالی احساس امنیت نمایند، زیرا اگر این قشر مشکلاتی داشته باشند، مشخص است که نخواهند توانست به رسالت واقعی خود عمل کنند. بنابراین، سؤال اساسی این است که اولاً میزان احساس ناامنی در بین دانشجویان دختر مورد بررسی تا چه اندازه است؟ و ثانیاً سرمایه اجتماعی چه تأثیری می‌تواند در افزایش امنیت اجتماعی برجا بگذارد؟ در این مقاله کوشش شده است بر اساس رویکردهای نظری و تجربی، پاسخی علمی به پرسش‌های یاد شده ارائه گردد.

پیشینه نظری و تجربی تحقیق

پیشینه نظری

برای رسیدن به چارچوب امنیت اجتماعی، در ابتدا به بیان این مفهوم اشاره می‌شود و در ادامه به تشریح دیدگاه‌های مرتبط با امنیت اجتماعی می‌پردازیم.

امنیت (Security) از ریشه لاتین (Securus) است که

^۱ Maxweber

عمومی شهری دارند. آنها با این ترس به دنیا نیامده‌اند، اما برای آنها، همگانی و هنجار شده است (Howard, 1999: 219).

به اعتقاد بک^۴، منابع معنایی و هویت جمعی - خانواده، دولت، قومیت، طبقه و شغل - فراهم آورنده امنیت شخصی یا انسجام اجتماعی هستند (فیلد، ۱۳۸۶: ۱۵۴). وی تعلق و عضویت در اجتماع را عامل امنیت فرد محسوب کرده است. بک معتقد است که مخاطرات گوناگون جهان نوین در رأس هرم اجتماعی کمتر تمرکز داشته، بیشتر در قاعده آن تراکم دارند. هر چه طبقه اجتماعی فرد بالاتر باشد، بهتر می‌تواند امنیت فردی را برای خود و خانواده‌اش خریداری کند و در نتیجه از امنیت نسبی بیشتری برخوردار می‌شود، اما افرادی که در طبقات پایین جای می‌گیرند، ثروت و قدرت لازم برای پرهیز و جلوگیری از مخاطرات را ندارند و در مقایسه با افراد طبقات بالاتر، از ناامنی شدیدتری رنج می‌برند (ریترز، ۱۳۸۷: ۷۳۳). بنابراین، به اعتقاد بک، بین طبقه اجتماعی و امنیت فرد رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. افراد ثروتمند با دارایی خود لوازم امنیتی را برای خود و افراد خانواده خود فراهم می‌کنند.

مورای معتقد است که نیازهای فرد تحت تأثیر افکار، احساسات و خصوصیات فرد یا به عبارتی "خود" قرار دارد. این خود، هسته مرکزی است که نیازها و هدف‌های شخص پیرامون آن قرار می‌گیرد. بنابراین، می‌توان گفت که میزان احساس ناامنی زنان به ادراکات و ویژگی‌های فردی و رفع نیازهای آنان در زمینه‌های مختلف بستگی دارد. نیاز، مفهومی فرضی است که به تبیین تفاوت‌های مشاهده شده در رفتارهای افراد کمک می‌کند. در واقع، نیاز حلقه واسطه پنهان بین محرک و عمل در یک شخص است. از سوی دیگر، عوامل بیرونی و درونی بر رفتار تأثیر می‌گذارند. افراد از تعامل‌های خود با محیط اطراف

اجتماعی مطرح می‌شود که جامعه تهدیداتی نسبت به هویتش احساس کند (ربیعی، ۱۳۸۲: ۲۹۳).

گیدنز^۱، امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای یک جامعه (شانس زندگی) (گیدنز، ۱۳۷۴: ۶۲۷) و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان (شیوه زندگی) می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۹۱).

بوزان^۲ امنیت اجتماعی را به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن، افراد خود را عضو یک گروه خاص اجتماعی تلقی نموده‌اند. به عبارتی دیگر، امنیت اجتماعی به جنبه‌هایی از زندگی شخص معطوف می‌شود که هویت او را تضمین کند (گروسی و دیگران، ۱۳۸۶: ۲۹).

هری استک سالیوان معتقد است که بخشش اعظم رفتارهای انسان برای از میان برداشتن یا سبک کردن تنیدگی‌ها از دو منبع سرچشمه می‌گیرند: نیازهای بدنی و اضطراب ناامنی اجتماع. او معتقد است که انسان، از آغاز زندگی، دلواپسی را به تدریج می‌آموزد. این نظریه می‌گوید که احساس ناامنی، اکتسابی بوده، در فرایند زندگی اجتماعی آموخته می‌شود، اما نیازهای زنان سطوح متفاوتی دارد و زمینه‌های احساس ناامنی به نوع نیازهای برآورده نشده بستگی دارد (بهروان، ۱۳۸۸: ۱۲).

برنارد^۳ معتقد است که احساس ناامنی بیشتر متوجه زنان است. آنان وقتی در محیط‌های مردانه قرار می‌گیرند، ممکن است دچار فشار روانی و اضطرابی ناشناخته شوند. این اضطراب و افسردگی که زنان جوان در جلسات مردانه احساس می‌کنند، ممکن است به لکنت زبان آنان بینجامد (Bernard, 1971: 93). برخی زنان از ترسی که در طول روز با آنها همراه است، آگاه نیستند و تنها احساس ناخوشایندی در بهره‌گیری از محیط‌های

¹ Giddens

² Barry Buzan

³ Bernard

⁴ Beck

انتظارات در روابط بین افراد به مثابه برگه‌های اعتباری عمل می‌کنند که افراد می‌توانند در صورت نیاز از آنها استفاده کنند. ظرفیت بالقوه اطلاعات نیز از نظر کلمن جزء ذاتی روابط اجتماعی است. اطلاعات برای فراهم ساختن شالوده‌ای برای کنش مهم است اما به دست آوردن آن پرهزینه است. یکی از راه‌های کسب اطلاعات، استفاده از روابط اجتماعی است. هنجارهای مؤثر هم، از نظر کلمن شکل نیرومندی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و فرد تحت تأثیر قدرت این هنجارها باید منافع شخصی را رها کرده، به سود جمع عمل نماید (کلمن، ۱۳۷۷: ۷۶-۴۶۸).

از نظر پاتنام^۱، سرمایه اجتماعی اغلب با مشارکت اجتماعی در فعالیت‌های اجتماعی تعریف می‌شود (Lindstrom, 2003: 1112). وی سرمایه اجتماعی را به واسطه نظمی در خصایص زندگی اجتماعی (هنجارها، شبکه‌ها و اعتماد) بیان می‌کند. این عوامل در کنش با یکدیگر عمل نموده، به گونه‌ای مؤثرتر برای اهداف مشترک دنبال می‌شوند (Wood, 2007: 15). به طور خلاصه، از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های مشارکت است که با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود می‌بخشد (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵). پاتنام سه مؤلفه برای سرمایه اجتماعی بر می‌شمرد:

الف) شبکه‌های مشارکت: این امر به انواع گروه‌ها و انجمن‌هایی اشاره می‌کند که افراد می‌توانند در آنها مشارکت کنند و یا روابط غیر رسمی که می‌توانند با دیگران مثل خانواده، همسایه و غیره داشته باشند. شبکه‌های مشارکت یکی از اشکال ضروری سرمایه اجتماعی هستند و هر چه این شبکه‌ها در جامعه‌ای متراکم‌تر باشند، احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۸).

می‌آموزند که چگونه کنش‌های خود را بهبود بخشند. آنان در انجام کنش‌ها به محاسبه می‌پردازند و ادراکشان از آینده بر رفتار آنها در زمان حال مؤثر است (بهروان، ۱۳۸۸: ۱۲).

نکته نهایی اینکه امنیت اجتماعی ناظر بر مبادلات اجتماعی و استفاده از آنها به مثابه فرصتی برای اطمینان بخشی و اعتماد سازی است. بر این اساس، امنیت اجتماعی جزء بنیادی زندگی امروزی است؛ چون به رغم تمام بحران‌ها، هنوز خشونت یک استثنا و مبادلات غیر خشونت‌آمیز یک قاعده است.

یکی از عوامل مرتبط و تأثیرگذار بر احساس ناامنی زنان که در تحقیق حاضر به آن پرداخت شده است، سرمایه اجتماعی است. فوکویاما سرمایه اجتماعی را به شکل مجموعه‌ای از ارزش‌ها و یا هنجارهای غیر رسمی ذکر شده تعریف می‌کند که بین اعضای گروهی مشترک است و به آنها امکان می‌دهد تا با همدیگر مشارکت کنند. تعاریف سرمایه اجتماعی، به طور اجتناب ناپذیری بر این نتیجه منتهی می‌شود که شرایط اساسی برای وجود داشتن سرمایه اجتماعی، همان وجود اعتماد اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و مشارکت اجتماعی است (Papanis, 2007: 1). فوکویاما (۱۹۹۵)، اعتماد را به صورت انتظاری تعریف می‌کند که در جامعه‌ای با رفتار منظم، مشارکتی، مشروع و بر پایه هنجارهای مشترک بر روی بخشی از اعضای جامعه رخ می‌دهد (Batt, 2008: 488).

جیمز کلمن سازمان اجتماعی را پدید آورنده سرمایه اجتماعی می‌داند. از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی مانند انواع دیگر سرمایه مولد است و دستیابی به اهداف خاصی را که در نبود آن دست نیافتنی است، ممکن می‌سازد (کلمن، ۱۳۸۴: ۴۹). از دید وی، سه شکل سرمایه اجتماعی عبارتند از: تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و احکام بازدارنده. تعهدات و

¹ Putnam

پایداری وجود ندارد که انسان‌ها را همبسته سازد، ایجاد همکاری بین تعداد زیادی از آنها غیر ممکن است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۶۴).

از نظر پکستن^۱، سرمایه اجتماعی آن دست از روابط اجتماعی است که می‌تواند تولید کالاهای مادی و غیر مادی را تسهیل کند. به نظر وی سرمایه اجتماعی دارای دو بعد اصلی است:

(۱) روابط عینی میان افراد از یک طرف؛ (۲) پیوندهای ذهنی میان همان افراد از طرف دیگر. لذا سرمایه اجتماعی دارای دو جزء اعتماد و پیوند است (رمضانی، ۱۳۸۶: ۱۳).

به عقیده پکستن، عوامل زیادی بر اهمیت ادبیات اعتماد اجتماعی تأکید دارد. گفته می‌شود که هر کدام از ویژگی‌های شخصی افراد و خصیصه‌های شخصیتی^۲ و جهت‌گیری‌های اخلاقی^۳ افراد در اوایل دوران زندگی کسب می‌شود. این خصیصه‌ها در مراحل زندگی بر امر اعتماد تأثیر می‌گذارند (Rubal & Carmen, 2007: 2).

دورکیم پایه هر نظم اجتماع را عاطفه می‌داند. ادعا می‌شود که خمیر مایه اصلی شکل‌گیری و پدیداری روابط اجتماعی میان افراد، علاوه بر عنصر رفع نیاز، نوعی احساس تعلق افراد به یکدیگر و گروه - یا همدلی مشترک - است؛ تا آنجا که فقدان حداقلی از آن کارکرد هر سه عنصر مورد اشاره در نظم خرد را در جهت حفظ و بقای حیات اجتماع، مشکل می‌کند، چون فقدان آن در درجه نخست، به معنای نبود احساس تعهد و وابستگی عاطفی فرد نسبت به دیگران است و در این وضعیت، کنش متقابل، کارکرد خود را در شکل دادن به گروه و حفظ و بقای آن از دست می‌دهد. در نهایت، کنش‌های متقابل براساس رفع نیاز انجام می‌پذیرد و پس از رفع نیاز، چیزی وجود ندارد که افراد را به هم پیوند دهد. پس

(ب) هنجارهای معامله متقابل جزء دیگر سرمایه اجتماعی است. از نظر پاتنام، هنجار معامله متقابل، سرمایه اجتماعی عظیمی ایجاد می‌کند و موجب تحکیم همکاری می‌گردد (پاتنام، ۱۳۸۰: ۳۱۳). معامل متقابل از نظر پاتنام بر دو نوع است: گاهی اوقات "ویژه" است و گاهی اوقات "عمومی". معامله متقابل ویژه یا متوازن به مبادله همزمان چیزهای برابر اشاره دارد، مانند تعویض روزهای تعطیل بین همکاران، اما معامله متقابل عمومی که بیشتر مد نظر پاتنام است، به رابطه تبادلی مداوم اشاره دارد که در همه حال یکطرفه و غیر متوازن است، اما انتظارات متقابلی ایجاد می‌کند مبنی بر این که سودی که اکنون اعطا شده، باید در آینده بازپراخت گردد (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۳).

(پ) جزء سوم و یکی از مؤلفه‌های مهم و حیاتی سرمایه اجتماعی، اعتماد است. پاتنام، سرمایه اجتماعی را به عنوان شبکه‌هایی از انجمن‌های ارادی و خودجوش معرفی می‌کند که به وسیله اعتماد، گسترش یافته‌اند. اعتماد در زندگی گروهی پدید می‌آید و در همان زمان، امکانات خودجوش را برای شکل‌گیری و تشکیل انجمن‌ها فراهم می‌سازد. تئوری سرمایه اجتماعی فرض می‌کند که هر چه بیشتر با افراد دیگر ارتباط داشته باشیم، بیشتر به آنها اعتماد می‌کنیم و بر عکس (زتومکا، ۱۳۸۴: ۱۸). با گسترش همکاری جمعی، اعتماد اجتماعی و قابلیت مدنی ذهنی افراد نیز افزایش می‌یابد. نتیجه این وضعیت، چیره شدن نیروهای همبستگی اجتماعی بر شرایط گسستگی اجتماعی است. در شرایط همبستگی اجتماعی، افراد صاحب هویت می‌شوند و نظام اجتماعی نقطه اتکای مناسبی برای آنها می‌شود؛ در حالی که در شرایط گسستگی اجتماعی، جامعه به شکل اتمیزه (ذره گونه) در می‌آید. در جامعه اتمیزه شده، احساس گمگشتگی، اضطراب و اندوه بر انسان‌ها چیره می‌شود و همه افراد دچار ناامنی می‌شوند. وقتی هیچ رشته محکم و

¹ Paxton

² Personality traits

³ Moral orientations

سیمای مخاطره‌آمیز مشخصی را نیز به بار می‌آورند (ریترز، ۱۳۸۷: ۷۲۶).

از نظر گیدنز، اعتماد باید دو طرفه باشد تا مؤثر واقع شده، در قبال رخدادهای محتمل‌الوقوع آینده آسایش خاطر عرضه کند. به این علت است که گیدنز اعتماد را با اندیشه آسایش خاطر اولیه^۲ در شخصیت نیز مربوط می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۸۷). گیدنز، اعتماد را عاملی اساسی در احساس آرامش جسمانی و روانی و در نهایت، امنیت اجتماعی در شرایط عادی زندگی می‌داند و علت اینکه ما اغلب در فعالیت‌های جاری خود کمتر از آنچه واقعاً هستیم، احساس ضعف و ناتوانی می‌کنیم، نبود اعتماد بنیادین در حالت کلان و عدم اعتماد اجتماعی است (قدیمی، ۱۳۸۶: ۳۳۴).

طبق دیدگاه جانسون، برای ایجاد ارتباطات اجتماعی، شخص باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را ایجاد کند که در نتیجه آن، ترس‌های خود و دیگری را از طرد شدن کاهش داده، امید به پذیرش، حمایت و تأیید را ارتقا بخشد. طبق دیدگاه وی، اعتماد، یک خصیصه شخصیتی ثابت و تغییرناپذیر نیست، بلکه اعتماد اجتماعی، جنبه‌ای از روابط اجتماعی است که پیوسته، در حال تغییر و پویایی است و این اعمال اجتماعی افراد است که سطح اعتماد را در روابط اجتماعی آنها افزایش یا کاهش می‌دهد. همچنین، اعمال اجتماعی آنها در ایجاد و حفظ اعتماد، در روابط دو سویه و کنش‌های هر دو طرف از اهمیت زیادی برخوردار است (Johnston, 1993: 66). در نظر وی، مفهوم اعتماد فرآیندهای شبکه اجتماعی و اقتصادی را تسهیل می‌کند، چون اعتماد ساختار مهمی در مدل کنش متقابل است (Batt, 2008: 488). به اعتقاد مک کلنن، آنها که میل به فواید مبادله در بازار

گروه، هویت اجتماعی خود را از دست می‌دهد؛ و به نوعی تجمع تبدیل می‌شود (سلیمی، ۱۳۸۶: ۱۵۸). بنابراین، از نظر دورکیم وابستگی و تعلق افراد به گروه‌ها و سازمان‌ها باعث می‌شود تا فرد ضمن احساس تعلق و همبستگی، احساس امنیت بیشتری در جمع کند.

به نظر کولی، جامعه چیزی جز شبکه ارتباطات میان کنشگران و گروه‌های اجتماعی نیست. از این رو، فراگرد ارتباطات و به ویژه تجسم آن در عقیده همگانی^۱ شیرازه پیوندهای اجتماعی را می‌بندد و توافق همگانی را تضمین می‌کند (کوزر، ۱۳۸۵: ۴۱۷). کولی، عقیده همگانی را مانند یک فراگرد ارگانیک می‌دید و آن را صرفاً به عنوان توافق در مورد برخی مسایل روز در نظر نمی‌گرفت. عقیده همگانی به نظر او، انبوهه صرفی از داوری‌های جداگانه فردی نیست، بلکه یک سازمان و محصول تعاونی ارتباطات و تأثیر متقابل است. از نظر کولی روابط و هنجار یک جامعه، مهمترین اصل برای فرد است.

به نظر گیدنز، اعتماد، اطمینان از اعتمادپذیری اشخاص یا نظام‌ها با توجه به رشته معینی از پیامدها یا رویدادهاست. گیدنز می‌گوید که به کودکان در دوره اجتماعی شدن در کودکی، مقداری اعتماد تلقیح می‌شود. این جنبه از اجتماعی شدن، پله‌ای حفاظتی برای کودکان فراهم می‌سازد تا در هنگام بزرگسالی از قدری امنیت و اعتماد هستی‌شناختی برخوردار شوند. این اعتماد با یک رشته رهواره‌هایی که در زندگی روزانه با آنها روبه‌رو می‌شویم، تقویت می‌شود. با این همه، مخاطرات خطرناک و تازه‌ای با نوگرایی همراهند که پیوسته اعتماد ما را تهدید کرده، به ناامنی هستی‌شناختی همه جایی می‌انجامند. با آنکه مکانیسم‌های بی‌ریشه‌کننده امنیت را در حوزه‌های گوناگون برای ما فراهم می‌سازند، اما

² Security basic

¹ Public opinion

پیشینه تجربی تحقیق

در زمینه احساس ناامنی و ارتباط آن با سرمایه اجتماعی، پژوهش‌هایی انجام گرفته است که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود: نتایج پژوهش باستانی و هیکویی (۱۳۸۶) با عنوان سرمایه اجتماعی، شبکه و جنسیت نشان داد که بین شبکه‌های زنان و مردان از نظر ساخت تفاوت قابل ملاحظه‌ای ندارند و افراد شاغل و متأهل سرمایه اجتماعی بالاتری دارند.

گلایز^۴ (۲۰۰۰) در تحقیقات خود نشان داد که متغیر سن نقش مهمی بر سرمایه اجتماعی دارد. منحنی سن و سرمایه اجتماعی به صورت U وارونه است. افراد در ابتدا بر روی شکل دهی سرمایه اجتماعی با افزایش سن سرمایه‌گذاری می‌کنند و از یک میزان به بعد با افزایش سن، این سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد.

لیندستروم^۵ (۲۰۰۳) نیز در تحقیق خود، علاوه بر سرمایه اجتماعی از متغیرهای فردی نظیر سن، جنس، ملیت و سطح تحصیلات استفاده کرده، نشان داد که این متغیرها بین سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی در مکان‌های عمومی رابطه ایجاد می‌کنند. وی در نهایت به این نتیجه رسید که کمبود و یا فقدان سرمایه اجتماعی در احساس ناامنی تأثیر بسزایی دارد.

کلپور^۶ (۲۰۰۵) نیز در تحقیقات خود به این نتیجه رسید که جنسیت عامل مهمی در فقر سرمایه اجتماعی فرد است. به علت هنجارهای موجود، زنان دارای سرمایه اجتماعی پایین‌تری نسبت به مردان هستند.

در تحقیقات نارایان^۷ (۱۹۹۷) اعتماد، همکاری و مشارکت در زندگی عمومی، شهروندان را به افرادی فعال مبدل می‌سازد و مشارکت آنها را در سازمان‌های دولتی

دارند، به درستی خواهان برقراری فضایی هستند که بتوان در آن اعتماد ورزید. در غیاب چنین فضایی (رابطه اجتماعی) یا مبادله انجام نمی‌شود و یا فقط وقتی انجام می‌شود که هریک از طرفین منابعی گران‌بها (ضمانت‌های اجرایی) را برای مصون ماندن در برابر ریسک‌های مبادله و روابط اجتماعی صرف کنند. به زبان اقتصاددانان، هزینه‌های فرصت^۱ و معاملاتی^۲ در شرایط فقدان اعتماد، بسیار زیاد است. جو اعتماد هنگامی به وجود می‌آید که اشخاص، از یکدیگر انتظاراتی داشته باشند و قواعدی مشخص و معین را در معاملاتی که باهم دارند، رعایت کنند. مطابق دیدگاه وی، سه رویکرد اساسی در ایجاد جو اعتماد وجود دارد: ۱- شبکه‌های غیررسمی روابط متقابل بر اساس دوستی، روابط خانوادگی یا خویشاوندی نزدیک و یا پیوندهای فرهنگی؛ ۲- مجموعه‌های رسمی از قواعد و مقررات حقوقی، هنجارها و نظم اجتماعی موجود؛ ۳- ضوابط اخلاقی غیررسمی که پشتوانه‌شان، تعهدی درونی و اجتماعی برای پایداری به آن ضوابط در روابط اجتماعی است (قدیمی، ۱۳۸۶: ۳۳۶).

گامبتا^۳، اعتماد را تنها زمانی که افراد با یکدیگر همکاری دارند و مانع فعالیت آنان نیست، سود بخش می‌داند (Lyon, 2000: 665). به نظر وی، اعتماد سطح خاصی از احتمال ذهنی است که با ارزیابی یک عامل با عاملی دیگر، یا مجموعه‌ای از عوامل، یک کنش انجام می‌گیرد (Giusta, 2007: 4). به نظر گامبتا، اعتماد جزء لاینفک ضروری برای کنش‌های ما تلقی می‌گردد. هر چه اهمیت اعتماد در کنش‌ها و تصمیم‌گیری‌های ما افزایش یابد، میزان انتخاب‌های ما در ارتباط با دیگران امکان‌پذیرتر و عملی‌تر می‌گردد (زومکا، ۱۳۸۴: ۱۵).

⁴ Glaeser

⁵ Lindstrom

⁶ Cleaver

⁷ Narayan

¹ transaction costs

² opportunity costs

³ Gambetta

افزایش می‌دهد.

(۱۳۸۴).

«بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی»، عنوان تحقیقی است که به وسیله خوش‌فر در سال ۱۳۸۴ انجام شده است. نتایج تحقیق مذکور نشان می‌دهد که بین احساس امنیت و مشارکت در تأمین امنیت، همبستگی مثبت و نیرومندی وجود دارد. کمترین احساس امنیت در بعد امنیت جانی و بیشترین احساس امنیت در بعد امنیت مالی بوده است (خوش‌فر، ۱۳۸۴). با توجه به چارچوب نظری پژوهش و تحقیقات انجام گرفته بین سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی، فرضیه‌های تحقیق مطرح می‌گردد.

در این تحقیق به علت اینکه جمعیت مورد مطالعه دانشجویان دختر بوده‌اند و به علت استفاده از نرم‌افزار ایموس، نسبت به سایر تحقیقات، این تحقیق نوآوری محسوب می‌شود.

فرضیات تحقیق

۱- بین سرمایه اجتماعی فرد و ابعاد آن (شبکه، روابط، اعتماد و هنجار) با احساس ناامنی و ابعاد آن (ناامنی جانی، ناامنی مالی، ناامنی حقوقی و ناامنی فکری) رابطه وجود دارد.

۲- بین تحصیلات پدر و احساس ناامنی و ابعاد آن رابطه وجود دارد.

۳- بین تحصیلات مادر و احساس ناامنی و ابعاد آن رابطه وجود دارد.

۴- بین شغل پدر و احساس ناامنی و ابعاد آن رابطه وجود دارد.

۵- بین میزان هزینه خانوار و احساس ناامنی و ابعاد آن رابطه وجود دارد.

۶- بین متغیرهای سن و محل تولد با احساس ناامنی و

هاودون^۸ (۲۰۰۹) در پژوهش خود نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و جرم رابطه منفی وجود دارد. همچنین، بین اعتماد و عمل متقابل همسایگان رابطه معناداری وجود ندارد.

تحقیقی با عنوان «سرمایه اجتماعی، رهیافتی بدیل برای تبیین امنیت اجتماعی» از سوی جعفری در سال ۱۳۸۶ انجام گرفته است. نتایج حاصل بیانگر این است که سرمایه اجتماعی بر مصادیق ناامنی، از جمله کجروی، انحرافات و جرم و جنایات تأثیرگذار است؛ به این معنا که با افزایش سرمایه اجتماعی احساس امنیت اجتماعی ارتقا یافته، به تبع آن از شدت تهدیدات اجتماعی کاسته می‌شود (جعفری، ۱۳۸۷).

«بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت» عنوان تحقیقی است که توسط گروسی، میرزایی و شاهرخی در دانشگاه آزاد جیرفت انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان انواع اعتماد (بنیادین، بین شخصی و تعمیم یافته)، میزان احساس امنیت اجتماعی فقط با اعتماد بین شخصی ارتباط معنادار آماری دارد. با توجه به نتایج تحقیق، دانشجویانی که از گروه‌های قومی متفاوتی بودند، احساس امنیت اجتماعی مشابهی نداشتند؛ همچنانکه دختران متعلق به گروه‌های درآمدی متفاوت از نظر میزان احساس امنیت اجتماعی با یکدیگر تفاوت معنی‌داری داشتند (گروسی و دیگران، ۱۳۸۵).

تحقیقی با عنوان «میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان»، به وسیله قدیمی در سال ۱۳۸۴ انجام گرفته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بین میزان اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی، همبستگی شدیدی وجود دارد (قدیمی،

⁸ Hawdon

ابعاد آن رابطه وجود دارد.

را به خطر اندازد.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق، شیوه گردآوری داده‌ها و نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

روش پژوهش حاضر به جهت نوع آن، پیمایشی که می‌توان آن را جزء تحقیقات پنهانگر به حساب آورد. تحقیقات پنهانگر به تحقیقاتی اطلاق می‌شود که بر روی جمعیتی وسیع صورت می‌گیرد. در این نوع تحقیق بیشتر مباحث عینی مطرح می‌شوند. تحقیق حاضر بر اساس معیار زمان مقطعی بوده است به این نحو که در سال ۱۳۸۹ اجرا شده است. همچنین، برای گردآوری داده‌ها، از ابزار پرسشنامه محقق ساخته به صورت بسته پاسخ استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای spss و Amos18 استفاده شده است. در پژوهش حاضر از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. برای توصیف متغیرهای کیفی از محاسبه درصد توزیع فراوانی و برای توصیف متغیرهای کمی از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی استفاده شد. در ارتباط با آمار استنباطی و آزمون فرضیه‌ها از آزمون تحلیل مسیر و تحلیل رگرسیون استفاده شد.

ب- ناامنی فکری: اشاره به این موضوع است که فرد در مقابل حوادث پیش‌بینی نشده زندگی روزمره و اعتماد به آینده دلخواه، احساس آرامش و امنیت خاطر کافی را نداشته باشد.

ج- ناامنی مالی: احساس ناامنی مالی، احساس ثابت فرد برای داشتن و حفظ توانایی مالی در مقابل پیشامدهای ناگواری چون دزدی، کلاهبرداری و ... است. **د- ناامنی حقوقی:** احساس ناامنی حقوقی به احساس ثابت فرد در مقابل پشتیبانی قانون از فرد (به ویژه زنان)، رضایت یا عدم رضایت دختران دانشجو از قانون و نحوه اعمال قانون اشاره می‌کند.

زمینه اجتماعی - اقتصادی: عبارت از مشخصه‌های بیولوژیک، اجتماعی و اقتصادی افراد است. اهمیت این ویژگی‌ها از آنجاست که بر روی عوامل اجتماعی ذکر شده در تحقیق تأثیر می‌گذارند و در کاهش یا افزایش آن نقش دارند. اهم آنها در این تحقیق عبارتند از: جنس، سن، میزان درآمد خانواده، شغل پدر، شغل مادر، تحصیلات پدر و تحصیلات مادر.

سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهیم هستند. مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد، زیرا این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌های منفی باشد... هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند، اساساً باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲).

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

احساس ناامنی: احساس فرد در برابر تهدیدهایی است که از جانب افراد دیگر جان، مال، فکر و توانایی او را برای شرکت در اجتماعات دلخواه و یا حفظ این اجتماعات را به مخاطره می‌افکند. در تعریف مفهومی و عملیاتی، احساس ناامنی از چهار بعد بررسی می‌شود:

الف- ناامنی جانی: احساس ناامنی جانی، احساس ترس فرد در برابر سلامت و زندگی‌اش در مقابله با تهدیدات بیرونی‌ای است که می‌تواند کیفیت سلامتی‌اش

شبکه‌ها شامل انجمن‌ها و یا گروه‌هایی است که فرد در آنها عضویت دارد و مادام‌العمر نیستند. آنها ماهیتی غیر رسمی دارند و نهادهایی هستند که به معنای جامعه‌شناختی مکمل آن کنش و واکنش‌های الگودار و تکرار شونده‌اند. این نهادها که به لحاظ قانونی به رسمیت شناخته شده نیستند، کسی برای آنها تمام وقت کار نمی‌کند. آنها مقررات نانوشته و منابع مالی خاص خود را دارند و سازمان رسمی به حساب نمی‌آیند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۵۷۵).

تعیین اعتبار^۵ و پایایی^۶ ابزار پژوهش

در این پژوهش برای سنجش اعتبار، از اعتبار صوری (پرسشنامه پیش از اجرا در اختیار چند نفر از اساتید همکار رشته جامعه‌شناسی قرار گرفته و تأیید شده است) و اعتبار سازه‌ای با استفاده از نرم افزار Amos 18 اقدام شده است. نتایج حاصل از اعتبار سازه‌ای متغیرهای تحقیق و ابعاد آنها در جدول ۱ و پیوست‌های (۲) (۳) (۴) نشان داده شده است.

از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی " ... جنبه‌هایی از زندگی اجتماعی - شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد- است که مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا در کنار یکدیگر به طور مؤثر اهداف مشترک را پیگیری کنند... سرمایه اجتماعی، به طور خلاصه، به پیوندهای اجتماعی، هنجارها و اعتماد ملازم با این پیوندها اشاره دارد" (Aldridge et al. 2002: 10).

ابعاد سرمایه اجتماعی عبارتند از: بعد ساختاری و بعد شناختی. بعد ساختاری سرمایه اجتماعی به شبکه‌ها^۱، روابط^۲، نقش‌ها، مشارکت و روندهای اجتماعی که نسبتاً عینی هستند، مربوط است. و بعد شناختی با هنجارها، ارزش‌ها، اعتماد و گرایش‌ها ارتباط دارد (Uphaff, 2000). (218 یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی در تحقیق حاضر، روابط است. روابط به مجموعه‌ای از منابع که در روابط خانواده و در سازمان اجتماعی محلی وجود دارند و برای رشد اجتماعی یا شناختی یک کودک یا جوان مفید هستند، گفته می‌شود. این منابع برای افراد مختلف متفاوتند و می‌توانند امتیاز مهمی را برای توسعه سرمایه انسانی کودکان و جوانان ایجاد کنند (فیلد، ۱۳۸۶: ۴۴).

اعتماد عبارت است از: احساس اطمینان نسبت به اینکه مردم آن‌گونه که می‌گویند یا آن‌گونه که انتظار می‌رود، عمل خواهند کرد و شیوه حمایت‌کننده در پیش خواهند گرفت. لذا بر اساس آن فرد می‌تواند در موقعیت‌های اجتماعی ریسک کند (شارع پور، ۱۳۸۳: ۳۰۶).

هنجار^۳ به ارزش‌های جامعه اشاره دارد که افراد یک جامعه موظف به رعایت آن هستند. ناهنجاری^۴ وضعیتی است که در آن ارزش‌ها و هنجارها دیگر روشن نیستند، یا موضوعیت خود را از دست داده‌اند (کرایب، ۱۳۸۱: ۶۵).

¹ Network

² Relations

³ Norm

⁴ anomie

⁵ Validity

⁶ Reliability

جدول ۱- تحلیل سازه‌ای متغیرهای تحقیق و ابعاد آنها

متغیر	ابعاد	بار عاملی	متغیر	ابعاد	بار عاملی
سرمایه اجتماعی	شبکه	۰/۰۲	نامنی جانی	۰/۰۶	
	روابط	۰/۳۷	نامنی مالی	۰/۲۵	
	اعتماد	۰/۹۷	احساس نامنی	۰/۳۹	
	هنجار	۰/۵۴	نامنی فکری	۰/۹۱	
زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی	تحصیلات مادر	۰/۸۱			
	تحصیلات پدر	۰/۸۵			
	شغل پدر	۰/۳۷			
	هزینه خانوار	۰/۴۲			

اعتماد، هنجار، شبکه و روابط) و متغیر وابسته احساس نامنی اجتماعی نشان می‌دهد که پایایی گویه‌ها در سطح عالی و مطلوب است (جدول ۲).

برای تعیین پایایی سؤال‌های پرسشنامه از تکنیک آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج تحلیل پایایی انجام گرفته برای گویه‌های متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و ابعاد آن

جدول ۲- نتایج تحلیل پایایی سنجه‌های پرسشنامه

متغیر	ضریب پایایی	متغیر	ضریب پایایی
نامنی جانی	۰/۸۹۱	شبکه	۰/۷۲۵
نامنی فکری	۰/۵۰۹	روابط	۰/۹۲۳
نامنی مالی	۰/۸۲۹	اعتماد	۰/۸۹۸
نامنی حقوقی	۰/۸۸۷	هنجار	۰/۷۲۴

تصادفی^۱ بوده است، به طوری که ابتدا بر اساس نسبت کل دانشجویان دختر هر دانشکده به کل دانشگاه، حجم نمونه اختصاصی به هر دانشکده مشخص و سپس بر اساس نسبت دانشجویان دختر به آن دانشکده، تعدادی رشته به صورت تصادفی از هر دانشکده انتخاب شده و نمونه‌گیری نهایی از دانشجویان رشته‌های مورد نظر به عمل آمده است. واحد آماری پژوهش حاضر دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان (فرد) هستند. دامنه سنی افراد بین ۱۸ تا ۳۰ سال است که بیشتر آنها در بازه سنی ۱۸ تا ۲۴ ساله به تعداد ۷۵/۲ درصد و بقیه سنی ۲۴/۸ درصد آنان

جامعه آماری، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری و واحد آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۸۹ هستند که تعداد آنها بر اساس مرکز آمار دانشگاه ۹۶۷۵ نفر بوده است که از این تعداد، ۳۷۰ نفر حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران برآورد شده‌اند.

$$n = \frac{t^2 \cdot (pq)}{d^2} = 370$$

$$1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 \cdot (pq)}{d^2} - 1 \right)$$

روش نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای

¹ Stratified Random Sampling

در بازه سنی ۲۵ تا ۳۰ ساله بوده‌اند.

والدین دانشجویان را نشان می‌دهد. طبق یافته‌ها، بیشترین درصد پاسخگویان (۲۶/۴) مقطع تحصیلی پدر و (۳۰/۸) درصد مقطع تحصیلی مادر خود را دوره دیپلم اعلام کردند.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی تحقیق

جدول ۳ توزیع داده‌های مربوط به مشخصات تحصیلی

جدول ۳- آمار توصیفی تحصیلات پدر و مادر

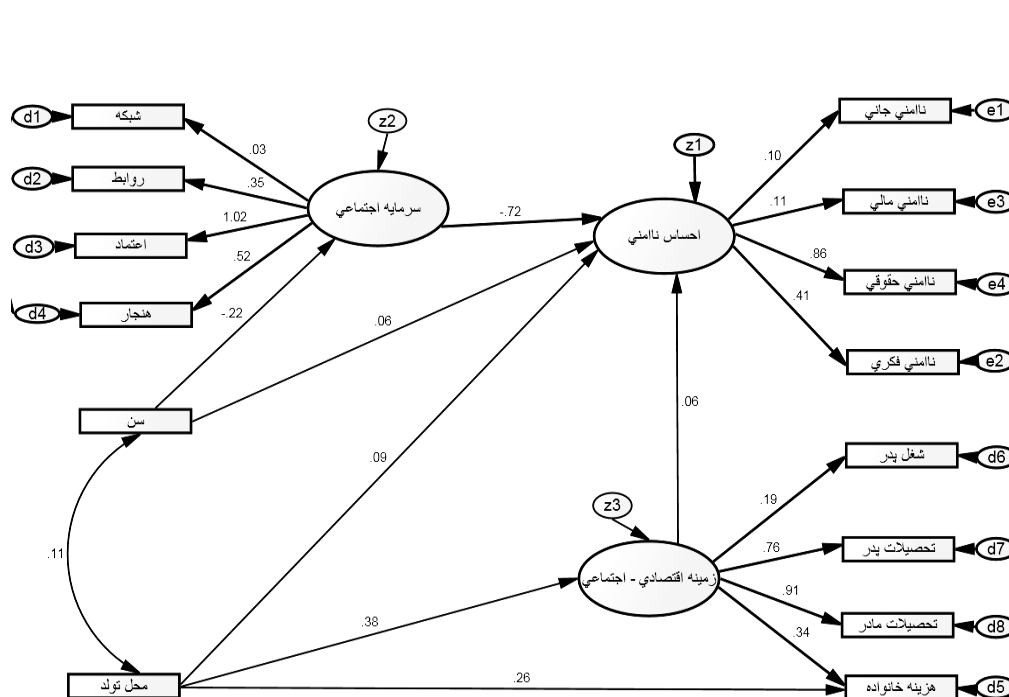
مقطع تحصیلی	دکتر	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	سیکل	ابتدایی	بیسواد
تحصیلات پدر	۰/۶	۳/۷	۱۴/۶	۹/۲	۲۶/۴	۱۹/۲	۱۸/۹	۷/۴
تحصیلات مادر	۰	۱/۴	۷/۱	۴/۸	۳۰/۸	۱۴/۸	۲۸/۵	۱۲/۵

است. بعد جانی نه گویه، مالی هشت گویه، فکری نه گویه و حقوقی هشت گویه را شامل می‌شود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میزان میانگین احساس ناامنی به عنوان متغیر وابسته در میان جامعه آماری مورد نظر (دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان)، در حد متوسط بوده است.

جدول ۴ فراوانی، میانگین، چولگی، انحراف معیار، حداقل و حداکثر متغیرهای سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی را نشان می‌دهد. برای اندازه‌گیری متغیر وابسته احساس ناامنی از ۳۴ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای به صورت یک طیف شش قسمتی از خیلی زیاد تا خیلی کم استفاده شده است. احساس ناامنی در این تحقیق، از چهار بعد جانی، مالی، فکری و حقوقی تشکیل شده

جدول ۴- آمار توصیفی و پراکندگی ابعاد سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس ناامنی

ابعاد	میانگین	مینیمم	ماکزیمم	انحراف معیار	چولگی	خیلی کم	تاحدی کم	تاحدی زیاد	خیلی زیاد
ناامنی جانی	۳/۵۴	۱	۶	۱/۰۱۹	-۰/۰۸۲	۰/۶	۷/۵	۲۴/۶	۵/۴
ناامنی فکری	۳/۰۸	۱/۳	۵/۶	۰/۶۷۳	۰/۳۹۳	۰	۴/۵	۴۵/۱	۰/۳
ناامنی مالی	۳/۷۴	۱	۶	۰/۹۱۹	-۰/۱۷۶	۰/۶	۲/۵	۲۱/۳	۰/۳
ناامنی حقوقی	۳/۷۹	۱	۶	۱/۱۵۶	-۰/۱۰۳	۱/۹	۶/۱	۱۷/۲	۱۵/۳
احساس ناامنی	۳/۵۲	۱/۴	۵/۳	۰/۵۳۵	۰/۰۵۶	۰	۳	۱۰	۱/۶
روابط	۳/۵۶	۱	۶	۱/۰۳۸	۰/۱۹۵	۰/۳	۹/۱	۲۰/۱	۱۵
اعتماد	۳/۷۰	۱/۵۶	۵/۷۸	۰/۷۲۳	-۰/۰۸۷	۰	۱/۸	۱۶/۸	۳/۹
هنجار	۴/۳۶	۱/۷۵	۶	۰/۸۶۲	-۰/۳۶۷	۰	۱/۴	۳۶/۶	۲۰/۹
شیکه	۱/۱۸	۱	۲	۰/۲۱۶	۱/۱۶۴	-	-	-	-

نمودار ۱- مدل معادله ساختاری تحقیق

یافته‌های استنباطی

از نظر گروه متخصصان آمار دانشگاه ایالتی کالیفرنیا شمالی (۲۰۰۸) به چند دلیل قضاوت درباره برآزش مدل، اگر صرفاً بر مبنای مقدار مربع کا و سطح معناداری آن انجام شده باشد، می‌تواند گمراه کننده باشد و بنابراین، پژوهشگر اغلب نیازمند توجه به شاخص‌های برآزش دیگری برای تصمیم‌گیری نهایی است (قاسمی، ۱۳۸۸: ۱۴۶).

شاخص مربع کا نسبی (CMIN/DF) به عنوان یکی از شاخص‌ها برای قابل قبول بودن مدل است. شوماخر و لومکس (۱۳۸۸) مقادیر بین ۱ تا ۵ را و حتی گاهی منابع سخت‌گیرتر مقادیر بین ۱ تا ۲ و گاهی بین ۳ تا ۳ را نیز قابل قبول دانسته‌اند. در این مدل با تقسیم مربع کا بر

درجه آزادی عدد ۴/۴۴۶ به دست آمد.

شاخص دیگری که استفاده شد، شاخص برآزش هنجار شده مقتصد است. اغلب مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰ را برای این شاخص مناسب تلقی کرده‌اند (قاسمی، ۱۳۸۸: ۱۵۷). در این مدل PCFI و PNFI نیز دارای مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ هستند.

شاخص بعدی، شاخص تطبیقی است که هر چه عدد به ۱ نزدیک باشد، شاخص مورد قبول‌تر است و مدل تأیید می‌شود. در اینجا CFI بالای ۰/۸ و نزدیک ۱ است. از آنجا که کران بالای RMSEA نیز حدود ۰/۰۸ است، بنابراین، با توجه به نظریات و سایر شاخص‌ها می‌توان مدل تدوین شده را قابل قبول دانست (جدول ۵).

جدول ۵- مقادیر شاخص‌های برآزش مدل معادله ساختاری تحقیق

شاخص برآزش	chi-square	df	TLI	CFI	PCFI	PNFI	RMSEA
مقدار	۲۴۲/۴۶۳	۵۹	۰/۷۵۲	۰/۸۳۹	۰/۵۴۴	۰/۵۲۱	۰/۰۷

باشند. لذا بر اساس نتایج به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که هرچه اعتماد، شبکه‌ها، پیوندهای اجتماعی و مشارکت اجتماعی در بین افراد جامعه بیشتر باشد و به هنجارها و ارزش‌های مورد قبول احترام بگذارند، امنیت اجتماعی افراد جامعه و به خصوص دختران و زنان نیز در مجموع افزایش می‌یابد.

طبق اطلاعات جدول ۶، رابطه بین سن و سرمایه اجتماعی در سطح ۰/۰۱ معنادار ($\text{sig}=0/000$) بوده و فرضیه تأیید می‌شود. همبستگی بین آنها معکوس است و این امر گویای آن است که هرچه سن فرد بالاتر می‌رود، از سرمایه اجتماعی وی کاسته می‌شود. رابطه بین محل تولد (شهر یا روستا) فرد و سرمایه اجتماعی نیز با مقدار بسیار خوبی $\text{sig}=0/00$ تأیید می‌شود، اما این رابطه منفی است. این امر گویای آن است که افراد متعلق به شهر نسبت به افراد متولد روستا سرمایه اجتماعی کمتری دارند.

همان‌طور که پیوست (۱) و جدول (۶)، نشان می‌دهد، ضریب همبستگی به دست آمده بین سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی اجتماعی معنی‌دار بوده ($\text{sig}=0/00$) و فرضیه مورد نظر تأیید شده است. شدت همبستگی بین سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی، بالا و معکوس ($-0/72$) گزارش می‌شود. ناامنی مالی، ناامنی فکری در سطح ۰/۰۱ نیز معنادار است و فرضیه تأیید می‌شود. متغیر یاد شده در این تحقیق، از چهار بعد (هنجار، اعتماد، شبکه و ارتباط) بر احساس ناامنی اجتماعی تأثیرگذار بوده است. به لحاظ نظری می‌توان گفت که احساس ناامنی موجب زوال سرمایه اجتماعی می‌شود؛ زیرا سرمایه اجتماعی زمانی شکل می‌گیرد که هنجارها محکم باشند و افراد بتوانند رفتارهای یکدیگر را پیش‌بینی کنند. از طرف دیگر، در محیط‌های بدون اعتماد و مشارکت نیز سطح انسجام اجتماعی کاهش پیدا می‌کند. بنابراین، به نظر می‌رسد مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی باید به طور معکوس با ناامنی رابطه داشته

جدول ۶- مقایر برآورد استاندارد بین متغیرها

متغیر	Estimate	sig	متغیر	Estimate	sig
اجتماعی سرمایه ---> سن	-۰/۲۱۵	۰/۰۰۰	احساس ناامنی ---> محل تولد	۰/۰۹۳	۰/۱۰۶
احساس ناامنی ---> سرمایه اجتماعی	-۰/۷۱۷	۰/۰۰۰	احساس ناامنی ---> سن	۰/۱۸۶	۰/۶۰۲
احساس ناامنی --> پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰/۰۷۹	۰/۱۰۷			

استاندارد بین ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی جانی گویای عدم رابطه و قابلیت تبیین آنهاست. رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی مالی رد می‌شود و فقط بُعد هنجار با ناامنی رابطه دارد. در واقع، مقادیر برآورد استاندارد نشان می‌دهد این مقادیر با صفر رابطه معنادار داشته و نتایج حاکی از عدم رابطه و قابلیت تبیین

تحلیل چند متغیره ابعاد سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس ناامنی

چنانکه در مدل پیوست (۵) و جدول ۷ به دست آمده است انجام تحلیل چند متغیره بین ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی جانی نشان می‌دهد، رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته تأیید نشده است. در واقع، مقادیر برآورد

آنهاست.

استاندارد نشان می‌دهد که این مقادیر با صفر رابطه معنادار داشته و نتایج گویای عدم رابطه آنهاست و فرضیه صفر تأیید می‌شود.

نتایج جدول (۷) و پیوست (۸) نشان می‌دهد که رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد و شبکه) و احساس ناامنی فکری پذیرفته می‌شود. رابطه بین شبکه و ناامنی فکری به این معناست که هرچه فرد عضویت بیشتری در انجمن‌ها داشته باشد، احساس ناامنی فکری کمتری می‌کند. رابطه بین سایر ابعاد سرمایه اجتماعی (روابط و هنجار) و احساس ناامنی فکری رد می‌شود و نتایج حاکی از عدم رابطه و قابلیت تبیین آنهاست.

با توجه به جدول فوق و پیوست شماره (۷)، رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد و هنجار) و احساس ناامنی حقوقی پذیرفته می‌شود. مطابق رهیافت تئوریک تحقیق حاضر، احساس ناامنی با اعتماد اجتماعی رابطه منفی دارد. نتایج نشان داد که رابطه معکوس بین متغیرها تأیید شده است. بر این اساس، می‌توان گفت که هر چه میزان احساس ناامنی اجتماعی بین دانشجویان بالا باشد، به همان اندازه از میزان اعتماد آنها نیز کاسته می‌شود و عکس آن نیز صادق است. نتایج تحقیق حاضر نیز معناداری این رابطه را تأیید می‌کند. سایر ابعاد (شبکه و روابط) و ناامنی حقوقی رد می‌شود. مقادیر برآورد

جدول ۷ - مقادیر برآورد استاندارد ابعاد سرمایه اجتماعی و ابعاد احساس ناامنی

sig	Estimate	متغیر	sig	Estimate	متغیر
۰/۳۹۲	-۰/۰۵۴	اعتماد<<< ناامنی جانی	۰/۹۴۷	-۰/۰۰۳	شبکه<<< ناامنی جانی
۰/۰۷۴	-۰/۱۰۹	هنجار<<< ناامنی جانی	۰/۷۷۷	-۰/۰۱۶	روابط<<< ناامنی جانی
۰/۹۳۵	-۰/۰۸۳	اعتماد<<< ناامنی مالی	۰/۷۶۴	۰/۰۱۵	شبکه<<< ناامنی مالی
۰/۰۲۱	-۰/۱۴۰	هنجار<<< ناامنی مالی	۰/۱۲۹	۰/۰۰۵	روابط<<< ناامنی مالی
۰/۰۰۰	-۰/۶۹۱	اعتماد<<< ناامنی حقوقی	۰/۷۵۲	۰/۰۱۲	شبکه<<< ناامنی حقوقی
۰/۰۲۵	۰/۱۰۳	هنجار<<< ناامنی حقوقی	۰/۱۲۹	-۰/۰۶۳	روابط<<< ناامنی حقوقی
۰/۰۰۰	-۰/۶۹۱	اعتماد<<< ناامنی فکری	۰/۰۱۹	-۰/۱۱۵	شبکه<<< ناامنی فکری
۰/۸۲۷	۰/۰۱۳	هنجار<<< ناامنی فکری	۰/۴۷۸	۰/۰۳۷	روابط<<< ناامنی فکری

کاهش می‌یابد. دو رابطه دیگر؛ یعنی تحصیلات و شغل پدر با ناامنی جانی رابطه معنی‌داری نشان نمی‌دهد.

بر اساس پیوست شماره (۱۱) و جدول فوق، از میان ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی، تنها شغل پدر با ناامنی مالی رابطه معنی‌داری دارد. سایر ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی با احساس ناامنی مالی رابطه معنی‌داری ندارد.

تحلیل چند متغیره پایگاه اجتماعی - اقتصادی و ابعاد احساس ناامنی

همان‌طور که پیوست شماره (۹) و جدول ۸ نشان می‌دهد، رابطه بین هزینه ماهیانه خانواده و تحصیلات مادر بر ناامنی جانی به شکل معکوس تأیید می‌شود؛ یعنی هرچه تحصیلات مادر افزایش یابد، احساس ناامنی جانی

همچنین، با توجه به جدول ۸ و مدل رگرسیونی شماره (۱۲) پیوست، رابطه بین ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس ناامنی حقوقی تأیید می‌شود. از میان ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی، تنها رابطه شغل پدر و احساس ناامنی حقوقی تفاوت معناداری را نشان نمی‌دهد. رابطه بین هزینه خانواده و احساس ناامنی حقوقی نشان می‌دهد، هرچه هزینه خانواده بالاتر باشد، فرد احساس ناامنی حقوقی بیشتری می‌کند. همچنین، هرچه تحصیلات مادر و پدر بیشتر باشد، احساس ناامنی حقوقی فرد کمتر شده، اعتماد وی به دستگاه‌های قانونگذار و حامی ایشان بیشتر است.

پیوست شماره (۱۳) و جدول ۸ نشان می‌دهد، تحصیلات پدر و تحصیلات مادر بر احساس ناامنی تأثیرگذار هستند. در این میان، تحصیلات پدر تأثیر کاهنده‌ای به میزان (۲۲/۸-) درصد بر احساس ناامنی اجتماعی داشته است. همچنین، متغیر یاد شده از طریق متغیر شغل به شکل غیرمستقیم بر احساس ناامنی اجتماعی تأثیر گذاشته است. علاوه بر این، تحصیلات مادر به صورت غیرمستقیم از طریق متغیر هزینه خانواده به میزان (۰/۴-) بر احساس ناامنی اجتماعی مؤثر بوده است.

جدول ۸- مقادیر برآورد استاندارد ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و ناامنی جانی

متغیر	Estimate	sig	متغیر	Estimate	sig
هزینه خانواده---	۰/۲۹۴	۰/۰۰۰	تحصیلات پدر--> ناامنی جانی	-۰/۱۰۹	۰/۱۲۹
شغل پدر---	-۰/۰۲۰	۰/۷۰۵	تحصیلات مادر--> ناامنی جانی	-۰/۱۳۲	۰/۰۰۸
هزینه خانواده---	۰/۰۵۸	۰/۴۱۳	تحصیلات پدر--> ناامنی فکری	-۰/۰۵۵	۰/۴۵۷
شغل پدر---	-۰/۰۱۳	۰/۸۲۳	تحصیلات مادر--> ناامنی فکری	۰/۰۱۸	۰/۷۳۵
هزینه خانواده---	۰/۰۰	۰/۹۹۵	تحصیلات پدر--> ناامنی مالی	۰/۰۰۸	۰/۹۱۴
شغل پدر---	۰/۱۵۳	۰/۰۰۶	تحصیلات مادر--> ناامنی مالی	-۰/۰۵۱	۰/۳۲۴
هزینه خانواده---	۰/۳۷۳	۰/۰۰۰	تحصیلات پدر--> ناامنی حقوقی	-۰/۳۲۱	۰/۰۰۰
شغل پدر---	-۰/۰۰۹	۰/۸۶۸	تحصیلات مادر--> ناامنی حقوقی	۰/۱۰۵	۰/۰۳۴
مقادیر برآورد استاندارد ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس ناامنی					
تحصیلات مادر--> احساس ناامنی	۰/۳۴۰	۰/۰۰۰	شغل پدر---	۰/۰۳۱	۰/۵۶۹
تحصیلات پدر---	-۰/۲۲۸	۰/۰۰۲	هزینه خانواده -> احساس ناامنی	-۰/۰۴۰	۰/۴۷

جدول ۹ و پیوست شماره (۱۴) نشان می‌دهد که بین محل تولد (شهر یا روستا) و احساس ناامنی تفاوت معنی‌داری وجود دارد و فرضیه آن تأیید می‌شود؛ بدین معنا که افراد متولد شهر احساس ناامنی بیشتری دارند، ولی افراد متولد روستا به علت جو حاکم بر روستا و فرهنگ آن احساس ناامنی کمتری دارند. همچنین، بین سن و احساس ناامنی اجتماعی رابطه وجود ندارد.

ولی افراد متولد روستا به علت جو حاکم بر روستا و فرهنگ آن احساس ناامنی کمتری دارند. همچنین، بین سن و احساس ناامنی اجتماعی رابطه وجود ندارد.

جدول ۹- مقادیر برآورد استاندارد سن، محل تولد و احساس ناامنی

متغیر	Estimate	sig	متغیر	Estimate	sig
سن <--- احساس ناامنی	۰/۳۷۳	۰/۰۷۶	محل تولد <--- احساس ناامنی	۰/۱۳۰	۰/۰۱۲

نتایج آزمون t نیز نشان می‌دهد که بین گروه‌های سنی و احساس ناامنی نیز رابطه وجود ندارد. میانگین احساس ناامنی در گروه سنی ۱۸-۲۴ حدود ۳/۵ است و این در حالی است که میانگین احساس ناامنی در میان افراد متعلق به گروه سنی ۲۵-۳۰ نیز حدود ۳/۶ است. مقایسه دو میانگین یاد شده نشان می‌دهد که افراد متعلق به گروه سنی ۲۵-۳۰ ساله احساس ناامنی بیشتری دارند؛ هر چند که این تفاوت به لحاظ آماری معنی دار نبوده است.

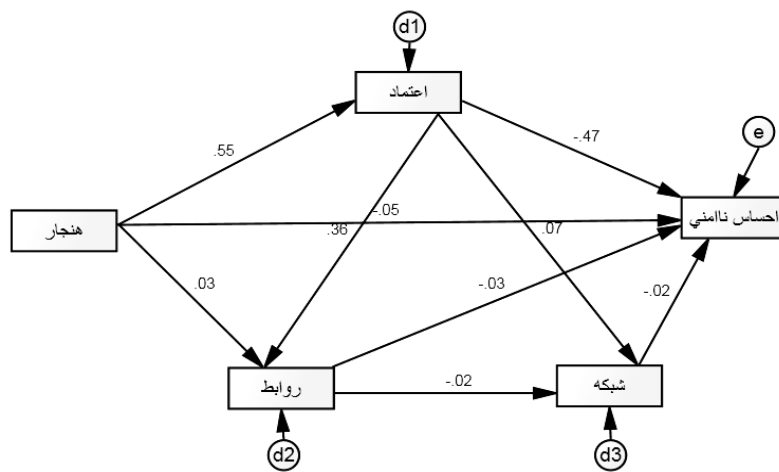
تحلیل مسیر تأثیرگذاری ابعاد سرمایه اجتماعی بر احساس ناامنی

بر اساس جدول ۱۰ و نمودار (۲)، تأثیر مستقیم اعتماد بر متغیر وابسته به میزان ۰/۴۷- (کاهنده) بوده است. متغیر یاد شده از طریق متغیرهای شبکه و روابط به شکل غیر مستقیم بر متغیر احساس ناامنی اجتماعی تأثیرگذار بوده

است. به لحاظ نظری می‌توان گفت که یکی از پیش شرط‌های اعتماد و ارتباط، قابلیت و ظرفیت متقابل برای ارتباط و تعامل داشتن با دیگران است. علاوه بر این، همزمان با ظهور اعتماد اجتماعی متقابل، زمینه برای همکاری اجتماعی و مشارکت اجتماعی که خود پیش شرطی برای اصلاح توسعه اجتماعی است، فراهم می‌آید. همچنین، روابط متقابل میان اعتماد اجتماعی و ارتباط که خود - تقویت و خود - افزایشده هستند، از ویژگی‌های جامعه مدنی است. نبود این ویژگی‌ها؛ یعنی عهد شکنی، بی‌اعتمادی، فریب، انزوا و بی‌نظمی، جامعه را به نابسامانی سوق می‌دهد. همچنین، طبق نمودار (۱۵) تأثیر مستقیم هنجار بر متغیر وابسته به میزان ۳۶ درصد بوده است. متغیر مذکور به صورت غیرمستقیم از طریق متغیرهای اعتماد، روابط و شبکه بر متغیر وابسته تأثیرگذار بوده است.

جدول ۱۰- مقادیر برآورد استاندارد ابعاد سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی

متغیر	Estimate	sig	متغیر	Estimate	sig
هنجار <-- اعتماد	۰/۵۴۷	۰/۰۰	اعتماد <--- روابط	۰/۳۵۹	۰/۰۰۰
هنجار <--- روابط	۰/۳۲	۰/۵۸	روابط <--- شبکه	-۰/۰۱۸	۰/۷۵۳
اعتماد <-- شبکه	۰/۰۷۱	۰/۲۰۴	اعتماد <--- احساس ناامنی	-۰/۴۷۲	۰/۰۰۰
روابط <--- احساس ناامنی	-۰/۰۳۳	۰/۴۸۷	شبکه <-- احساس ناامنی	۰/۶۶۲	۰/۳۱۰
هنجار <--- احساس ناامنی	۰/۳۱۰	۰/۶۶۲			

CMIN/df=۱/۵۲۸ CFI=۰/۹۹۷ TLI=۰/۹۸۵ RMSEA=۰/۰۳۸ CMIN=۳/۰۵۷ Df=۲

نمودار ۲- مدل تحلیل مسیر ابعاد سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تأمین امنیت اجتماعی از لازمه‌های ثبات و پایداری نظم اجتماعی است و به همین علت، اطلاع از میزان امنیت اجتماعی، موضوعی مهم و در خور توجه است. احساس امنیت اجتماعی از ابعاد جانی، مالی، فکری و حقوقی قابل مطالعه است. به این منظور، پژوهش حاضر به بررسی سرمایه اجتماعی و احساس ناامنی اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان پرداخته است.

پاسخ دانشجویان نشان دهنده تأثیر قابل ملاحظه اعتماد اجتماعی در احساس امنیت اجتماعی است. به نظر می‌رسد کاهش اعتماد به ایجاد حس ناامنی اجتماعی منجر شده است؛ یعنی پاسخ‌ها از کم شدن اعتماد در بین افراد جامعه نشان دارد. به طوری که بر اساس اطلاعات جدول ۴، مقدار متوسط اعتماد اجتماعی (۳/۵) و میانگین (۳/۷) است که این بیانگر نوعی گسست در روابط اجتماعی و گرایش به تفردگرایی بوده، به نوعی نگرش بی‌اعتمادی را در جامعه بیان می‌کند. همچنین، بر اساس جدول یاد شده، مقدار متوسط احساس ناامنی اجتماعی

(۳/۲) و میانگین (۳/۵) است. لذا از نگاه دانشجویان دختر دانشگاه اصفهان می‌توان فهمید که بیش از نیمی از افراد مورد مطالعه به احساس ناامنی اجتماعی دچار هستند. همچنین، بر اساس جدول ۴، متوسط هنجار (۴) و میانگین آن در بین دانشجویان (۴/۳) است. در مجموع، نتایج حاصله گویای وجود سرمایه اجتماعی در حد متوسط، در بین دانشجویان دختر است. بنابراین، بالا نبودن احساس امنیت اجتماعی می‌تواند ناشی از شریط گسستگی اجتماعی، احساس گمگشتگی، اضطراب و اندوه، احساس منفی به خاطر بی‌اهمیتی به اجرای نظم و قانون و همچنین، تزلزل هنجارهای مرسوم در خانواده و جامعه، کاهش روابط اجتماعی و... باشد. بی‌توجهی به این آسیب‌ها، به نارضایتی از نهادها و بی‌اعتمادی و به موازات آنها گسترش بی‌سازمانی اجتماعی و در نتیجه، افزایش جرم و کجروی منجر شده، به تبع آنها احساس ناامنی اجتماعی دامنگیر افراد جامعه، به خصوص زنان و دختران می‌شود.

نتایج حاصل از معادله رگرسیونی در میان کل

همچنین، طبق نظریه پاتنام، با عضویت در شبکه‌ها حمایت گروهی بین اعضا افزایش می‌یابد، اما عضویت اندک دانشجویان در گروه‌ها باعث پایین آمدن سرمایه اجتماعی آنان می‌شود. همان گونه که داده‌ها گویای آن است، با افزایش سن دانشجویان، سرمایه اجتماعی آنان نیز کاهش می‌یابد. این امر می‌تواند بر احساس ناامنی مؤثر باشد. طبق تحقیقات کلیور، این امر ممکن است به علت جو حاکم بر کشور و فرهنگ مردم باشد.

بُعد دیگر سرمایه اجتماعی روابط اجتماعی فرد است؛ این که فرد تا چه حد روابط خود را گسترش می‌دهد. طبق نظریات کولی و کلمن، در یک اجتماع روابط افراد حایز اهمیت است. جامعه امروزی قفس آهنینی است که گریزی از آن نیست و افراد ناگزیر از روابط خود هستند. کولی نیز شیرازه اجتماع را ارتباط افراد با یکدیگر بر می‌شمارد. این در حالی است که کلمن نتیجه اعتماد افراد را برقراری ارتباط می‌داند. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که بیشترین پاسخگویان روابط خود را تاحدی زیاد دانسته‌اند و مدل رگرسیونی نیز آن را تأیید می‌کند.

طبق یافته‌ها، سردرگمی جوانان (دختران) در انتخاب روش و الگوی زندگی، ناروشنی معیارها برای تشخیص راه‌ها و شیوه‌های درست و نادرست، بی‌اعتمادی نسبت به دیگران، تصور بی‌اعتماد بودن از سوی دیگران، احساس تبعیض، تصور از شیوه‌های غلط برای پیشرفت در جامعه، بدبینی نسبت به دستیابی به آرزوها و زندگی مطلوب، نارضایتی از زندگی، انزوا و فردگرایی و گریز از مشارکت و همکاری، هنجار گریزی، کاهش روابط اجتماعی، همه معرف شرایط نابسامان اجتماعی-اقتصادی در ذهن جوانان (دانشجویان دختر) است که بر احساس ناامنی اجتماعی تأثیر گذاشته است. همان‌طور که در مباحث نظری آمد، در این شرایط نسبت درخور

پاسخگویان نیز گویای آن است که اگر چه متغیرهای اعتماد اجتماعی، هنجار، شبکه و روابط اجتماعی هر کدام به شکل جداگانه‌ای تأثیر منفی و معناداری بر روی احساس ناامنی اجتماعی داشته‌اند، اما در بین آنها، متغیر اعتماد اجتماعی بیشترین میزان تبیین احساس ناامنی را در بین ابعاد سرمایه اجتماعی به خود اختصاص داده است؛ به طوری که این شاخص توانسته است به تنهایی (۴۷٪-) درصد واریانس احساس ناامنی اجتماعی را تبیین نماید.

بر اساس رهیافت تئوریک پاتنام، اعتماد پیوند میان افراد را تقویت می‌کند. در ضمن، موجب ارتقای جمعی و همبستگی جمعی میان اعضای جامعه می‌شود. همبستگی معنادار و معکوس میان اعتماد اجتماعی و احساس ناامنی اجتماعی نظریه وی را تأیید می‌کند. نتایج تحقیق حاضر نیز معناداری این رابطه را تأیید کرده است. پس این بخش از نتایج نظری یاد شده، قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه است.

مطابق رهیافت تئوریک گیدنز، هر قدر امنیت در جامعه بیشتر باشد، به همان اندازه اعتماد به دستگاه‌های اجرایی نیز بیشتر می‌شود. همبستگی معنادار میان اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی فرضیه مورد نظر را تأیید کرده است. طبق نظریه گیدنز، اعتماد در خانواده آموخته می‌شود و فرد با اعتمادی که می‌آموزد، وارد جامعه می‌شود. در این پژوهش نیز اعتماد به نزدیکان تا اعتماد به نهادها و سازمان‌ها سنجیده شد. نتایج نشان دهنده وجود اعتماد در حد متوسط در بین پاسخگویان بوده و این رابطه نیز در مدل معادله ساختاری تأیید شده است. پس این بخش از تئوری گیدنز، قابل کاربرد در جامعه آماری مورد مطالعه است.

طبق نظریه دورکیم، همبستگی و عضویت در اجتماع، باعث افزایش احساس امنیت افراد جامعه می‌شود،

جعفری، روح الله. (۱۳۸۷). *سرمایه اجتماعی، رهیافتی بدیل برای افزایش امنیت اجتماعی، اداره کل تحقیقات و مطالعات اجتماعی، تهران: نشر آشنایی.*

خوش‌فر، غلامرضا. (۱۳۸۴). «بررسی مشارکت مردم در ایجاد و گسترش امنیت اجتماعی»، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، ش ۱، جلد اول، تهران: معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی

ربانی، رسول، قاسمی، وحید. (۱۳۸۶). «رابطه احساس امنیت و نگرش مذهبی»، *مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، ش ۴، ص ۱-۱۸.

ربیعی، علی. (۱۳۸۲). *مطالعات امنیت ملی، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.*

رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی، تهران: سروش.*

رمضانی، محمد. (۱۳۸۶). *بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و شدت جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تبریز.*

ریتزر، جورج. (۱۳۸۷). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ چهاردهم.*

زتومکا، پیتر. (۱۳۸۴). *اعتماد یک نظریه جامعه‌شناختی، فاطمه گلایی، تهران: ستوده.*

ساروخانی، باقر و نوید نیا، منیژه. (۱۳۸۵). «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران»، *فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ش ۲۲، ص ۸۷-۱۱۶.*

سلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی کجروی، تهران: نشر حوزه و دانشگاه، جلد ۱، چاپ اول.*

شارع پور، محمود. (۱۳۸۳). «ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن»،

توجهی از جوانان در انتخاب هنجارها و تبعیت از قواعد و رفتاری دچار مشکلات جدی هستند.

در پایان، بر این نکته تأکید می‌شود که سرمایه اجتماعی (اعتماد، شبکه، روابط و هنجار) می‌تواند به عنوان منبعی همچون سایر اشکال سرمایه محسوب شود، لذا ذخیره محدود سرمایه اجتماعی می‌تواند به عنوان شکلی از محرومیت در کنار فقر، نبود شغل و آموزش محدود مطرح گردد. اگر ذخیره موجود سرمایه اجتماعی برای رسیدن به اهداف مورد نظر کافی نباشد، در این صورت احساس ناامنی اجتماعی بروز می‌کند و آلترناتیوی برای مؤلفه‌های هنجاری جامعه می‌شود.

منابع

اسلامی، سید رضا. (۱۳۸۸). *بررسی امنیت اجتماعی و برخی عوامل مرتبط با آن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد تبریز.*

باستانی، سوسن و هیکویی، مریم. (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت: بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران»، *نامه علوم اجتماعی، ش ۳۰، ص ۶۳-۹۵.*

بهروان، حسین. (۱۳۸۸). «مقایسه ابعاد و زمینه‌های احساس ناامنی در همسران عادی و ایثارگر: نمونه موردی استان خراسان رضوی»، *پژوهش زنان، دوره ۷، ش ۲، صص ۲۹-۵.*

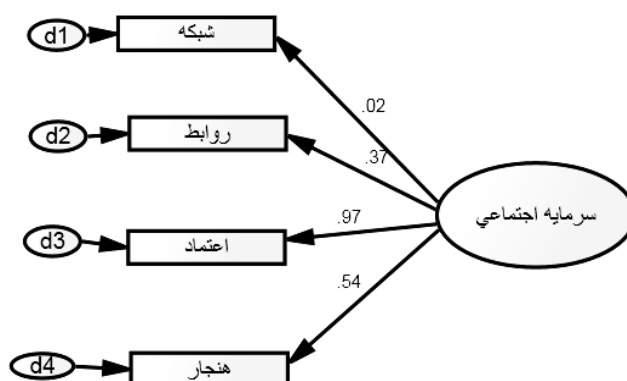
تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه: افشین خاکباز، حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.*

پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه: محمد تقی دلفروز، تهران: نشر سلام.*

- مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران، نشر آگه، ص ۲۹۱ - ۳۲۱.
- شوماخر، رندال ای و لومکس، ریچارد جی. (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر مدل سازی معادله ساختاری*، مترجم: وحید قاسمی، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). *پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، مترجم: غلامعباس توسلی، تهران: انتشارات جامعه ایرانیان، چاپ اول.
- فیلد، جان. (۱۳۸۶). *سرمایه اجتماعی*، ترجمه: غلامرضا غفاری و حسین رضانی، تهران: انتشارات کویر.
- قاسمی، وحید. (۱۳۸۸). *مدل سازی معادل ساختاری در پژوهش‌های اجتماعی با کاربرد Amos Graphics*، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- قدیمی، مهدی. (۱۳۸۶). «بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان»، *پژوهشنامه علوم انسانی*، ش ۵۳، ص ۳۲۵-۳۵۶.
- کرایب، یان. (۱۳۸۱). *نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس*، مترجم: عباس مخبر، تهران: انتشارات آگه.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه: منوچهر صبوری، چاپ اول، نشر نی.
- کلمن، جیمز. (۱۳۸۴). *نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی*، گرد آوری کیان تاجبخش، چاپ اول، نشر شیرازه.
- کوزر، لیوئیس. (۱۳۸۵). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی*، مترجم: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ دوازدهم.
- گروسی، سعید و میرزایی، جلال. (۱۳۸۶). «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)»، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال نهم، شماره دوم، ص ۲۵-۳۹.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۰). *معنای مدرنیت*، ترجمه: علی اصغر سعیدی، تهران: انتشارات کویر.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۴). *جامعه شناسی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- Aldridge, S. Halpern, Fitzpatrick. (2002) *Social Capital: A Discussion paper*, This paper was prepared originally as background for a seminar on Social Capital help by the performance and Innovation Unit on the 26 th March 2002.
- Batt, peter J. (2008) *Building social capital in network, Industrial Marketing Management* 37, Available online 15 May 2008, 487-491.
- Bernard, Jessie Shirley. (1971) *Woman and public interest*, Atherton publication, Chicago, New York.
- Cleaver, Frances. (2005) "The Inequality of Social Capital and the Reproduction of Chronic Poverty", *World Development*, Vol. 33, No. 6, Printed in Britain.
- Glaeser, E. D. Laibson. B. Sacerdote, (2000) *The Economic Approach to Social Capital*, NBER Working Paper No. 7728 (Cambridge, MA: National Bureau of Economic.
- Giusta, Marina Della. (2007) "A Theory of Trust Besed Systems of Intermediation", *Combridge Journal of Economics*, Pp: 1-17.
- Hawdon, James. Ryan, John. (2009) "Social Capital, Social Control, and Changes in Victimization Rates", *Crime & Delinquency*, Vol 55, N 4, <http://www.online.Sagepub.com>
- Johnston, L. D. Bachman, J.G. (1993) *Monitoring The Future Questionnaire Responses from The Nations High School Seniors 1991*, Ann Arbor, MI: Institute for social reseaech.
- Howard, John. (1999) *Fear of crime*, *Society of Alberta*, <http://www.elsevier.com>

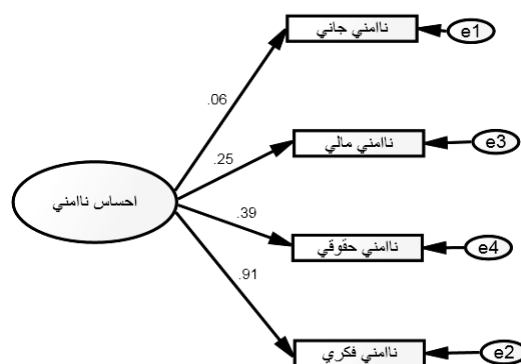
- Institutions and social Trust*, Spain Santiago de compostela Galicia.
- Papanis, E. Roumeliotu, M. (2007) *can social Trust and participation be reinforced throuth education?* Empirical data from Greese, *Journal of Education and Human Development*,
- Uphoff, N. (2000), *Underestanding Social Capital: Learning from the analysis and experience of participation*, the World Bank, Washington DC, Pp: 215- 249.
- Wood, Lisa. Shannon, Tya. Bulsara, Max. Pikora, Terri. (2007) *The anatomy of the safe and social suburb: An exploratory study of the built environment, social capital and residents' perceptions of safety*, School of Population Health, UWA, Australia, <http://www.elsevier.com/locate/healthplace>
- Lindstrom, Martin. Merlo, Juan. (2003) *Social capital and sense of insecurity in the neighborhood: a population-based multilevel analysis in Malmo, Sweden*, Department of Community Medicine, University Hospital MAS, Lund University, S 205 02 Malmo, Sweden.
- Lyon, Fergus. (2000) "Trust, Networks and Norms: The Creation of Social Capital in Agricultural Economies in Ghana", *World Development* Vol. 28, No. 4, pp. 663-681, Britain.
- Narayan, D. (1997), *Voices of the poor: Poverty and social capital in Tanzania*, Environmentally and Socially Sustainable Development Studies and Monograph Series 20, World Bank, Washington.
- Rubal, M. Voces, C. (2007) *Confidence in*

پیوستها

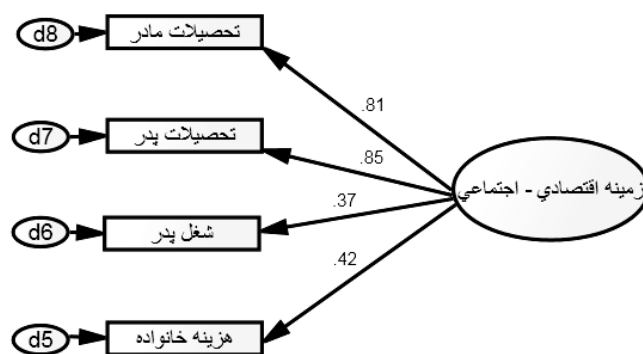
CMIN/df=۲/۶۴۱ CFI=۰/۹۴۱ TLI=۰/۹۸۰ RMSEA= ۰/۰۶۷ CMIN=۵/۲۸۱ Df=۲

نمودار ۲- مدل تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی

CMIN/df=۵/۰۶۳ CFI=۰/۸۹۲ TLI=۰/۶۷۶ RMSEA= ۰/۱۰۵ CMIN=۱۰/۱۲۷ Df=۲

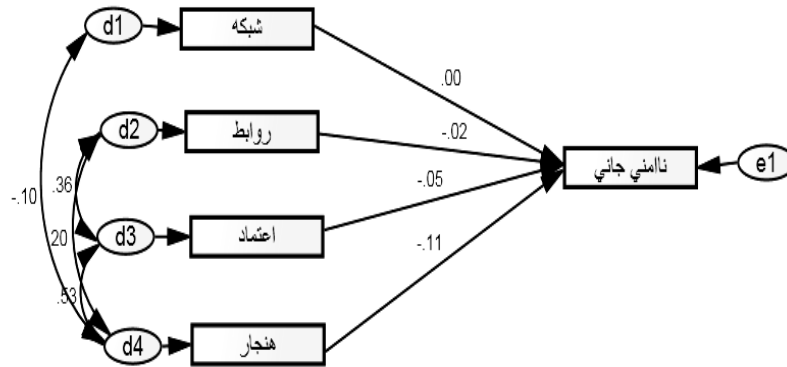
نمودار ۳- مدل تحلیل عاملی احساس ناشناسی

CMIN/df=۷/۱۸۰ CFI=۰/۹۶۴ TLI=۰/۸۹۳ RMSEA= ۰/۱۳۰ CMIN=۱۴/۳۶۱ Df=۲

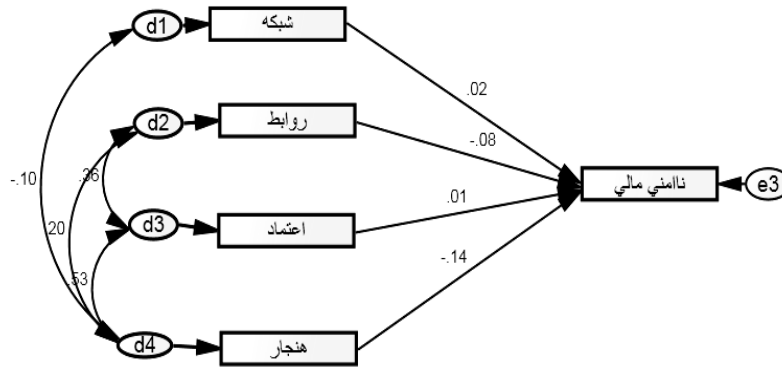
نمودار ۴- مدل تحلیل عاملی پایگاه اقتصادی - اجتماعی

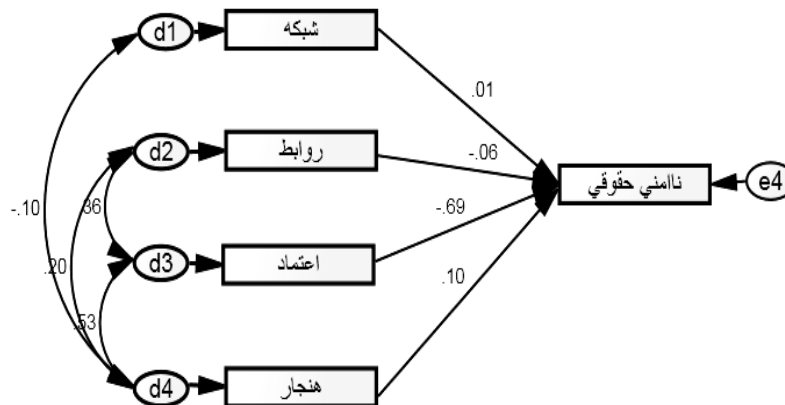
CMIN/df=۰/۴۰۲ CFI=۱/۰۰ TLI=۱/۰۰ RMSEA=۰/۰۰۰ CMIN=۰/۸۰۴ Df=۲

نمودار ۵- مدل رگرسیونی ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی جانی

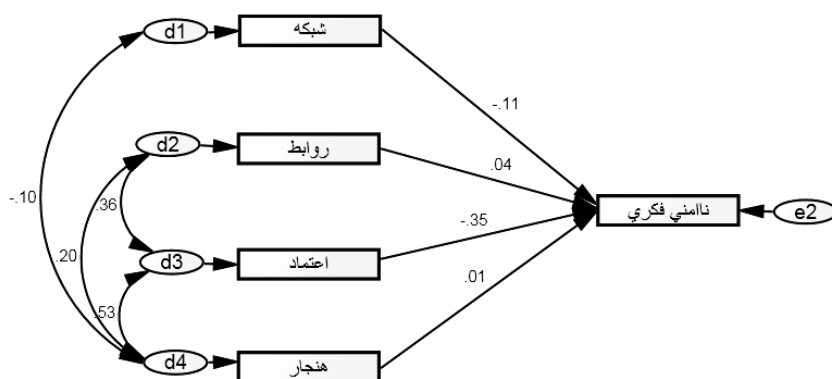
CMIN/df=۰/۴۰۲ CFI= ۱/۰۰ TLI=۱/۰۰ RMSEA=۰/۰۰۰ CMIN=۰/۸۰۴ Df=۲

نمودار ۶- مدل رگرسیونی ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی مالی

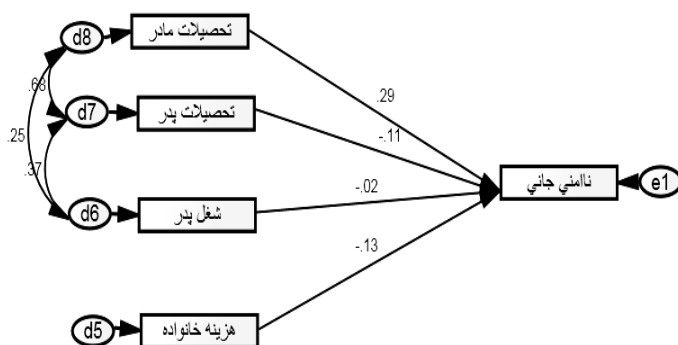
CMIN/df=۰/۴۰۲ CFI= ۱/۰۰ TLI=۱/۰۰ RMSEA=۰/۰۰۰ CMIN=۰/۸۰۴ Df=۲

نمودار ۷- مدل رگرسیونی ابعاد سرمایه اجتماعی و ناامنی حقوقی

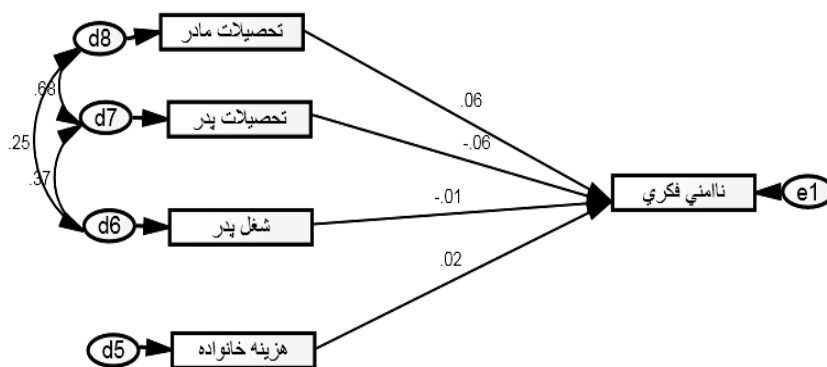
CMIN/df=۰/۴۰۲ CFI= ۱/۰۰ TLI=۱/۰۰ RMSEA= ۰/۰۰۰ CMIN=۰/۸۰۴ Df=۲

نمودار ۸- مدل رگرسیونی ابعاد سرمایه اجتماعی و نامنی فکری

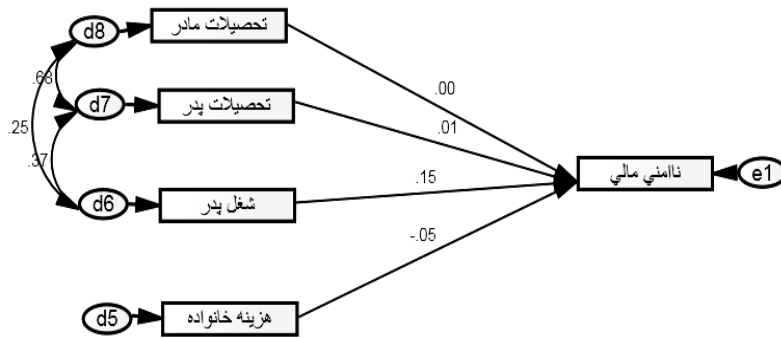
CMIN/df=۲۱/۸۹۱ CFI= ۰/۸۲۷ TLI=۰/۴۲۲ RMSEA= ۰/۲۳۸ CMIN=۶۵/۶۷۳ Df=۳

نمودار ۹- مدل رگرسیونی ابعاد پایگاه اجتماعی- اقتصادی و نامنی جانی

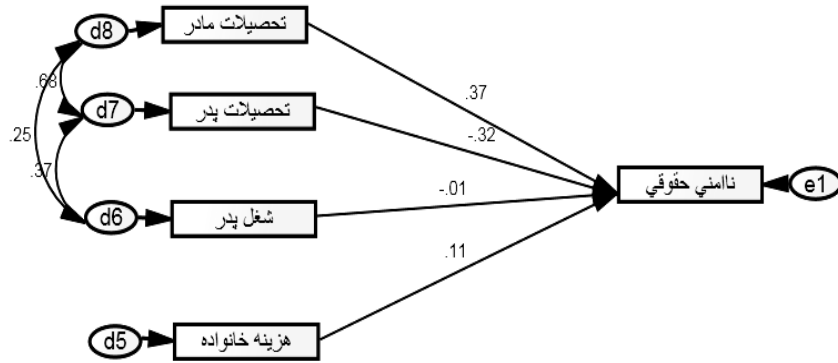
CMIN/df=۲۱/۸۹۱ CFI= ۰/۸۲۷ TLI=۰/۴۲۲ RMSEA= ۰/۲۳۸ CMIN=۶۵/۶۷۳ Df=۳

نمودار ۱۰- مدل رگرسیونی ابعاد پایگاه اجتماعی- اقتصادی و نامنی فکری

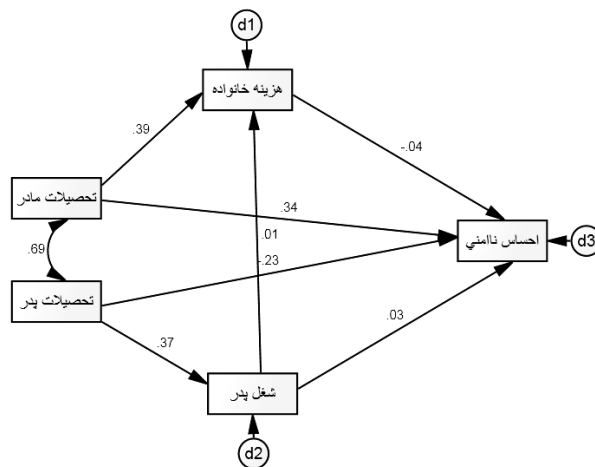
CMIN/df=۲۱/۸۹۱ CFI=۰/۸۲۲ TLI=۰/۴۰۶ RMSEA=۰/۲۳۸ CMIN=۶۵/۶۷۳ Df=۳

نمودار ۱۱- مدل رگرسیونی ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و ناامنی مالی

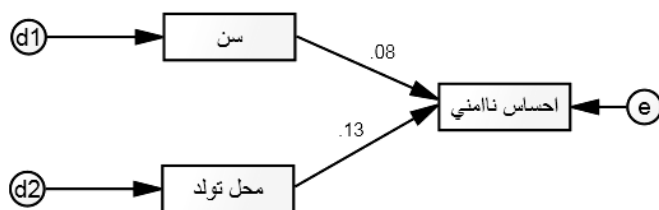
CMIN/df=۲۱/۸۹۱ CFI=۰/۸۳۵ TLI=۰/۴۵۱ RMSEA=۰/۲۳۸ CMIN=۶۵/۶۷۳ Df=۳

نمودار ۱۲- مدل رگرسیونی ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و ناامنی فکری

CMIN/df=۳/۸۷۵ CFI=۰/۹۹۰ TLI=۰/۹۰۴ RMSEA=۰/۰۸۸ CMIN=۳/۸۷۵ Df=۱

نمودار ۱۳- مدل مسیر ابعاد پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس ناامنی

CMIN/df=۳/۷۴۲ CFI= ۰/۷۲۴ TLI=۰ / ۱۷۱ RMSEA= ۰/۰۸۶ CMIN=۳/۷۴۲ Df=۱

نمودار ۱۴- مدل رگرسیونی سن، محل تولد و احساس ناامنی